

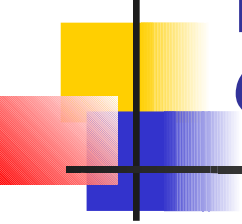
ΔΙΓΛΩΣΣΙΑ: Εισαγωγικά στοιχεία

Ασπασία Χατζηδάκη
Πανεπιστήμιο Κρήτης
aspahatz@edc.uoc.gr

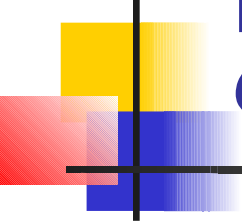
1. Η διγλωσσία ως παγκόσμιο κοινωνικό φαινόμενο

- Η δι/πολυγλωσσία είναι ο κανόνας, όχι η εξαίρεση
- 6.000 γλώσσες ομιλούνται σε 200 περίπου κράτη
- Είτε ως **αναγνωρισμένες επίσημες γλώσσες**
- είτε ως **μειονοτικές** με διάφορα επίπεδα αναγνώρισης

2.1. Ζητήματα που αφορούν τη μελέτη της διγλωσσίας ως ατομικού φαινομένου (1/2)

- Ποια άτομα θεωρούνται διγλωσσα;
- Πώς σχετίζεται η εκμάθηση μιας Γ2 με την κατάκτηση της Γ1;
- Ποιο ρόλο παίζει η οικογένεια και το κοινωνικό περιβάλλον στην εκμάθηση δύο γλωσσών από το παιδί;
- Ποιο ρόλο παίζει το σχολείο στην εκμάθηση δύο γλωσσών;

2.1. Ζητήματα που αφορούν τη μελέτη της διγλωσσίας ως ατομικού φαινομένου (2/2)

- Ποια είναι η καλύτερη εκπαιδευτική προσέγγιση για να γίνει δίγλωσσο ένα παιδί;
- Πώς επηρεάζει την νόηση του ομιλητή η εκμάθηση μιας Γ2;
- Πώς επηρεάζει την ψυχολογία και τη δόμηση της ταυτότητας του ομιλητή η εκμάθηση μιας Γ2;
- Τελικά, η διγλωσσία ωφελεί ή βλάπτει, και κάτω από ποιες προϋποθέσεις;

2.2. Προσπάθεια ορισμού (1/3)

- Η διγλωσσία αποτελεί ένα φαινόμενο με πολλές όψεις → δεν μπορεί να περιγραφεί εύκολα.
- Οι ορισμοί για το τι είναι δίγλωσσο άτομο ή διγλωσσία είναι συχνά ασαφείς, περιέχουν αντιφάσεις και δεν μπορούν να αποτυπώσουν με πληρότητα και εξαντλητικότητα όλες τις πτυχές του φαινομένου.

2.2. Προσπάθεια ορισμού (2/3)

- Παλαιότερα δινόταν έμφαση στο να κατέχει κάποιος δύο γλώσσες **σε βαθμό ανάλογο με αυτόν του φυσικού τους ομιλητή.**
(Bloomfield, 1933)
- Σήμερα οι περισσότεροι μελετητές της διγλωσσίας αποδέχονται έναν ορισμό που **δε στηρίζεται στη γλωσσική ικανότητα αλλά στη συχνότητα χρήσης**

2.2. Προσπάθεια ορισμού (3/3)

Διγλωσσία είναι «η πρακτική της χρήσης δύο γλωσσών εναλλάξ» (Weinreich, 1953/1968)

[the alternate use of two languages]

- *Η συχνή χρήση δύο γλωσσών από έναν ομιλητή*

2.3. Κατηγοριοποιήσεις μορφών διγλωσσίας

άξονες/κριτήρια:

- **Η ηλικία** κατάκτησης των δύο γλωσσών
- η **σειρά** κατάκτησης των δύο γλωσσών
- ο **βαθμός κατοχής** των δύο γλωσσών
- η **επιλογή** ή όχι της διγλωσσίας
- το **αποτέλεσμα** της κατάκτησης των δύο γλωσσών.

2.3.1. Ανάλογα με την **ηλικία** **κατάκτησης** των δύο γλωσσών διακρίνουμε ανάμεσα σε:

A. παιδική διγλωσσία (πρώιμη)

*B. εφηβική διγλωσσία, διγλωσσία
ενηλίκων (όψιμη)*

2.3.2. Ανάλογα με τη **σειρά κατάκτησης** των δύο γλωσσών διακρίνουμε ανάμεσα σε:

- **ταυτόχρονη** διγλωσσία (Γ1// Γ2)
(και οι δύο γλώσσες κατακτώνται παράλληλα και αυτό μπορεί να συμβεί μέχρι την ηλικία των τριών-τεσσάρων ετών)
 - **διαδοχική** διγλωσσία (Γ1, Γ2)
(το παιδί εκτίθεται σε μια Γ2 μετά την ηλικία των 3-4 ετών)
- Άλλοι ανεβάζουν το όριο στα 5 έτη.

“Ταυτόχρονη διγλωσσία” έως πότε;

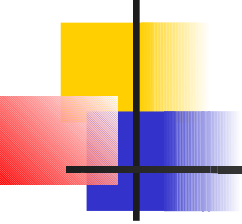
- Για τους ψυχογλωσσολόγους
- η **ταυτόχρονη διγλωσσία** ταυτίζεται με **την πρώιμη διγλωσσία**
- και αποτελεί τη μόνη γνήσια μορφή διγλωσσίας.
- Μάλιστα, τοποθετούν το ηλικιακό όριο πολύ χαμηλά (λίγους μήνες μετά τη γέννηση)

Στην κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση της διγλωσσίας, όμως...

Προέχουν άλλα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διγλωσσίας.

Δεν απασχολεί τους ερευνητές η ακριβής 'εικόνα' του πώς διαμορφώθηκε η ικανότητα του παιδιού στις δύο γλώσσες του αλλά το τι μπορεί να κάνει σε αυτές σε μια δεδομένη χρονική στιγμή.

2.3.3. Ανάλογα με το **βαθμό κατοχής** των δύο γλωσσών διακρίνουμε ανάμεσα σε:

- ***ανισοβαρή/κυρίαρχη διγλωσσία***
(dominant bilingualism)
- ***ισορροπημένη/αμφιδύναμη***
διγλωσσία (balanced bilingualism)

Η ανισοβαρής διγλωσσία...

- Είναι η πιο συνηθισμένη περίπτωση. Αφορά άτομα που κατέχουν *πολύ καλά* μία γλώσσα, ενώ γνωρίζουν μία δεύτερη ή και άλλες γλώσσες σε *ποικίλους βαθμούς*.
- Η πιο ανεπτυγμένη γλώσσα είναι η **κυρίαρχη**.

Συνήθως θεωρείται ότι....

- η “μητρική” ή η πρώτη γλώσσα που μαθαίνει κάποιος είναι και η κυρίαρχη γλώσσα του εφ’ όρου ζωής.
- Όμως, η κυρίαρχη γλώσσα **δε μένει απαραίτητα σταθερή** σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου.

Είναι θέμα περιβάλλοντος και επικοινωνιακών αναγκών

- Εφόσον μεταβληθούν οι συνθήκες χρήσης και το επικοινωνιακό περιβάλλον,
- είναι εύλογο ότι ενδέχεται να αλλάξει και η κυριαρχία των γλωσσών στο δίγλωσσο άτομο (λ.χ. μεταναστούπουλα)

“ισορροπημένη διγλωσσία”: μία παρεξηγημένη έννοια

Οι ισορροπημένα δίγλωσσοι **δεν** είναι
άτομα

- που γνωρίζουν σε δύο γλώσσες ακριβώς τον ίδιο αριθμό λέξεων
- ή μπορούν να εκφράσουν ακριβώς τα ίδια νοήματα και στις δύο γλώσσες με την ίδια άνεση.

‘μονογλωσσική/ αποσπασματική θεώρηση’ της διγλωσσίας

- οι δίγλωσσοι ομιλητές (οφείλουν να) κρίνονται με πρότυπο τους μονόγλωσσους.
- και η διγλωσσική ικανότητα τους ισοδυναμεί με το άθροισμα των γλωσσικών ικανοτήτων δύο μονόγλωσσων

“Ολιστική” θεώρηση της διγλωσσίας

- η γλωσσική ικανότητα του δίγλωσσου **δεν είναι άθροισμα** αλλά **σύνθεση** δύο γλωσσικών ικανοτήτων

(Baker, 2006/Cook, 1992/2002, Grosjean, 1982ff)

Πιο ρεαλιστική ερμηνεία του όρου:

- Ο 'ισορροπημένα δίγλωσσος' ομιλητής διαθέτει **περίπου ίση (ικανοποιητική) ευχέρεια** στις δύο γλώσσες,
- χωρίς να υπονοείται ότι η ικανότητα που έχει σε οποιαδήποτε γλώσσα είναι κατά κάποιον τρόπο συγκρίσιμη με τα πρότυπα των μονόγλωσσων.

Κατά συνέπεια,

- “Ίσορροπημένα δίγλωσσος” θεωρείται εκείνος που **κατέχει σε ικανοποιητικό επίπεδο** και τις δύο γλώσσες και
- **μπορεί να αντεπεξέρχεται** στις **επικοινωνιακές ανάγκες** του δίγλωσσικού περιβάλλοντός του με επιτυχία.

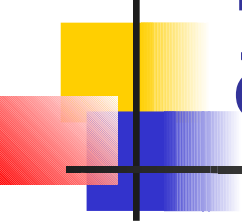
2.3.4. Ανάλογα με το βαθμό στον οποίο η διγλωσσία είναι επιλογή του ατόμου διακρίνουμε ανάμεσα σε:

α) **εκούσια/κατ'επιλογήν** διγλωσσία

(άτομα που επιλέγουν να μάθουν μία ακόμη γλώσσα, για ωφελιμιστικούς λόγους, χωρίς να παραγκωνίζουν την πρώτη τους)

β) **κατ' επιβολήν** διγλωσσία

(μέλη μειονοτικών ομάδων που αναγκάζονται να μάθουν την κυρίαρχη γλώσσα, επειδή η δική τους δε χρησιμοποιείται σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων, λ.χ. εκπαίδευση, διοίκηση)

2.3.5. Ανάλογα με το αποτέλεσμα της κατάκτησης των δύο γλωσσών διακρίνουμε ανάμεσα σε:

- ***προσθετική διγλωσσία***

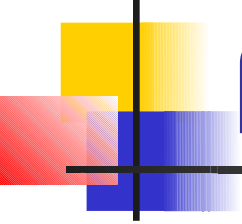
(additive bilingualism)

($\Gamma_1, \Gamma_2 = \Gamma_1 + \Gamma_2$)

- ***αφαιρετική διγλωσσία***

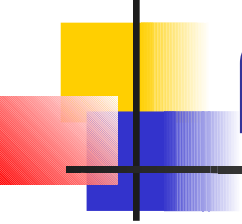
(subtractive bilingualism)

($\Gamma_1, \Gamma_2 \rightarrow \Gamma_2 > \gamma_1$)

Το αποτέλεσμα συνδέεται με τις συνθήκες του περιβάλλοντος και το βαθμό επιλογής (1/2)

Σε ένα περιβάλλον που ενθαρρύνει την ανάπτυξη διγλωσσίας ---> παιδιά από πλειονοτικές και μειονοτικές οικογένειες μπορούν να κατακτήσουν δύο γλώσσες με σχετικά ισορροπημένη επάρκεια και χωρίς γνωστικά και ψυχολογικά προβλήματα.--> *προσθετική διγλωσσία*

Το αποτέλεσμα συνδέεται με τις συνθήκες του περιβάλλοντος και το βαθμό επιλογής (2/2)

Συνήθως όμως η διγλωσσία θεωρείται πλεονέκτημα μόνο για παιδιά από πλειονοτικές οικογένειες

Για τα παιδιά από μειονότητες θεωρείται πρόβλημα, μειονέκτημα, επιβάρυνση και καλούνται να αντικαταστήσουν τη μία γλώσσα με τη γλώσσα που "μετράει".

--> αφαιρετική διγλωσσία.

Κατά συνέπεια,...

Η διγλωσσία είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, που διαθέτει πολλές διαστάσεις και δεν μπορεί να αποδοθεί με μία "ετικέτα".

--> *περιγραφική προσέγγιση* του πώς εμφανίζεται η διγλωσσία στον κάθε ομιλητή ή ομιλήτρια.

2.4. Προφίλ διγλωσσίας (1/3)

1. **Πότε** και **πώς** έμαθε κάποιος/-α τις γλώσσες που γνωρίζει.
2. Ποιες **λειτουργίες επιτελούν οι γλώσσες** για τον ομιλητή (με ποιον, πότε και γιατί χρησιμοποιεί την καθεμία).
3. Ποια **γλωσσικά χαρακτηριστικά** του λόγου των δίγλωσσων ατόμων εμφανίζονται στην ομιλία του/της (*εναλλαγή κωδίκων, δανεισμός, παρεμβολή*), πότε και γιατί.

2.4. Προφίλ διγλωσσίας (2/3)

4. Τι είδους **στάσεις** έχει το άτομο απέναντι στις Γ1 και Γ2, απέναντι στους ομιλητές αυτών των γλωσσών και απέναντι στη διγλωσσία του/της γενικότερα.
5. Τι είδους **εξωτερικές και εσωτερικές πιέσεις** δέχεται το άτομο που ενθαρρύνουν ή εμποδίζουν την ανάπτυξη της διγλωσσίας.

2.4. Προφίλ διγλωσσίας (3/3)

6. Ποιες είναι οι **πολιτικές, οικονομικές, ιδεολογικές κ.α. συνθήκες** που διαμορφώνουν το περιβάλλον του δίγλωσσου.
7. Σε ποιο βαθμό έχει κατακτήσει το δίγλωσσο άτομο τη **διπολιτισμικότητα**, δηλαδή σε ποιο βαθμό είναι εξοικειωμένο με τις κουλτούρες που σχετίζονται με τις Γ1 και Γ2.

Κατά συνέπεια,

- υπάρχει ένα πλήθος παραγόντων που θα επηρεάσει:
- το αν ένα αρχικά μονόγλωσσο παιδί θα γίνει δίγλωσσο,
 - το αν ένα εν δυνάμει δίγλωσσο παιδί θα γίνει μονόγλωσσο και
 - το πώς αυτά τα παιδιά θα βιώσουν τη διγλωσσία τους (κέρδος ή πρόβλημα;)